

Sl. 1. L. HORVAT I S. PLANIC: DRŽAVNA STAMPARIJA U BEOGRADU, NATJEČAJNI PROJEKT, 1933.

FIG. 1 L. HORVAT AND S. PLANIC: STATE PRINTING HOUSE IN BELGRADE, COMPETITION PROJECT, 1933

ZRINKA PALADINO

GRAD ŽAGREB
GRADSKI ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE I PRIRODE
HR – 10000 ŽAGREB, KUŠEVIĆEVA 2

IZVORNI ZNAJSTVENI ČLANAK

UDK 72.05:72.008 (497.5) HORVAT, LAVOSLAV "1929/1935"

TEHNIČKE ZNAJSTOSI / ARHITEKTURA I URBANIZAM
2.01.04 – POVIJEST I TEORIJA ARHITEKTURE
I ZAŠTITA GRADITELJSKOG NASLIJEDA

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVACEN: 01. 06. 2006. / 17. 10. 2006.

TOWN OF ŽAGREB
CITY INSTITUTE FOR PROTECTION OF CULTURAL MONUMENTS AND NATURE
HR – 10000 ŽAGREB, KUŠEVIĆEVA 2

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

UDC 72.05:72.008 (497.5) HORVAT, LAVOSLAV "1929/1935"

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING
2.01.04 – HISTORY AND THEORY OF ARCHITECTURE
AND PRESERVATION OF THE BUILT HERITAGE

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 01. 06. 2006. / 17. 10. 2006.

ARHITEKT LAVOSLAV HORVAT I „UDRUŽENJE UMJETNIKA ZEMLJA”**ARCHITECT LAVOSLAV HORVAT AND „ASSOCIATION OF ARTISTS ZEMLJA”**

DRAGO IBLER
IBLEROVA ŠKOLA ARHITEKTURE
LAVOSLAV HORVAT
STJEPAN PLANIĆ
UDRUŽENJE UMJETNIKA ZEMLJA

DRAGO IBLER
IBLER'S SCHOOL OF ARCHITECTURE
LAVOSLAV HORVAT
STJEPAN PLANIĆ
ASSOCIATION OF ARTISTS ZEMLJA

Arhitekt Lavoslav Horvat bio je početkom 1930-ih godina među prvim članovima udruženja „Zemlja”, s kojima je udruženim snagama nastojao promicati nova, moderna arhitektonska promišljanja. Istodobno ga treba ubrojiti i među one malobrojne arhitektae koji su imali i prigodu realizirati velik broj projekata. Značajan je opus Lavoslava Horvata prilično oskudno obrađivan, iako je njegov udio u širenju i prihvatanju moderne arhitektonske misli na našim područjima 1930-ih godina bio značajan.

In the early 1930s the architect Lavoslav Horvat was one of the first members of the Association „Zemlja” whose aim was to foster modern architectural concepts. He was one of those architects who had an opportunity to see a large number of his projects executed. In spite of the fact that he was one of the very prominent architects in accepting and promoting modern architectural tendencies in Croatia in those days, his entire work has never been thoroughly researched.

UVOD

INTRODUCTION

O djelovanju grupe „Zemlja”, umjetničkog udruženja s vlastitim socijalno usmjerenim programom, mnogo je toga napisano. Stoga će se u ovom radu, uz sažet kronološki prikaz, iz cjelokupnoga umjetničkog djelovanja „Zemlje” izdvojiti samo njen arhitektonski segment s naglaskom na djelovanje i izlaganja arhitekta Lavoslava Horvata. Istraživanje se metodološki temelji na analizi i interpretaciji materijala iz osobnog arhivskog fonda Lavoslava Horvata i drugih arhivskih izvora, kataloga održanih izložbi i retrospektivne izložbe „Zemlje” kojim je 1971. godine vjerno rekonstruiran slijed zbivanja, a izlaganja su nadopunjena podacima iz domaće znanstvene i stručne literature.

Radi dobivanja jasnije slike o kvantitativnom udjelu Horvatovih projekata unutar djelovanja grupe, pojedinačno su navedeni i svi ostali sudionici te njihovi radovi koji su se tematski preklapali s Horvatovim. Razlog tome nije samo opetovano naglašavanje njihova značenja nego prije svega stjecanje cjelovitijega dojma o djelatnosti eminentnih arhitektonskih pojedinaca međuratnoga razdoblja – promotora zagrebačke arhitektonske škole i hrvatske moderne arhitekture uopće.

Većina izlaganih radova bili su projekti s velikih arhitektonskih natječaja raspisanih 1930-ih godina u čitavoj zemlji,¹ te se nerijetko događalo da više arhitekata izloži projekte s istih natječaja. Izlagani radovi predstavljali

su samo segmente pojedinih opusa koji su, dakako, bili znatno opsežniji.

Povod za potanku analizu radova Lavoslava Horvata činjenica je da se o njemu, za razliku od drugih članova udruženja, relativno malo pisalo premda je njegov doprinos u širenju i prihvaćanju moderne arhitektonske misli tridesetih godina prošlog stoljeća na našem području neupitan. Opsežnu Horvatovu graditeljsku i arhitektonsku djelatnost toga razdoblja nije moguće u jednom istraživanju cjelovito prikazati, pa su u ovom radu analizirana samo djela koja su bila predstavljena javnosti na izložbama Udruženja umjetnika „Zemlja”. Značajke ostalih radova ovoga razdoblja bit će razložene u sljedećim istraživanjima.

ŠKOLOVANJE ARHITEKTA LAVOSLAVA HORVATA

LAVOSLAV HORVAT'S EDUCATION

Lavoslav Horvat rodio se 27. rujna 1901. godine u Varaždinskim Toplicama.² Od 1918. do 1922. godine školovao se na Arhitektonskom odsjeku Državne srednje tehničke škole u Zagrebu,³ a potom se s temeljito usvojenim tehničkim znanjem kao mladi suradnik zaposlio u arhitektonskom atelijeru Rudolfa Lubynskogoga.⁴ U jesen 1926., s četiri godine prakse, Horvat je među prvim polaznicima⁵ Škole za arhitekturu Kraljevske umjetničke akademije (KUA)⁶ profesora Drage Iblera.⁷ Tijekom studija sprijateljio se sa Stjepanom Planicom, s kojim će poslije godinama surađivati na većem broju projekata. Od prvih pet polaznika tzv. Iblerove škole, njih čak troje s vremenom će se učlaniti u udruženje „Zemlja”, a malo kasnije u statusu gosta priključit će im se i Drago Galić. Može se stoga zaključiti da se većina budućih sudionika izložbi „Zemlja” formirala upravo iz Iblerove Škole za arhitekturu.

Ističem da su se u školu uglavnom upisivali već oblikovani graditelji s višegodišnjim stažem koji su i tijekom studija nastavili aktivno projektirati te sudjelovati u svim značajnijim natjecanjima.⁸ Time se pak može objasniti i činjenica njihova dugogodišnjeg studiranja.⁹

¹ U raspisivanju natječaja prednjacili su gradovi poput Zagreba, Splita ili Beograda.

² PREMERL, 2002: 646

³ SIROLA, SIROLA, PRESTINI, 1933: 71

⁴ LASLO, 1984-85: 182

⁵ Prvi polaznici škole bili su: G. Bohutinsky, L. Horvat, M. Kauzlaric, S. Planic i A. Freudenreich (NOVINA, 2004: 136, 142-143).

⁶ KUA je 1940. preimenovana u Akademiju likovnih umjetnosti (NOVINA, 2004: 136).

⁷ POLAK, 1991: 14

⁸ ŠEGVIC, 1981: 13

⁹ Školovanje na Arhitektonskoj školi na KUA, kao i na Arhitektonskom odjelu Tehničkoga fakulteta, trajalo je osam semestara (BIONDIC, 2000: 20).

Od ukupno 57 polaznika Škole za arhitekturu, u razdoblju od 1926. do 1943. godine, diplomiralo je samo njih 18,¹⁰ a i sam Horvat diplomirao je 1935. godine,¹¹ nakon devet godina studija, i stekao naslov akademskog arhitekta.¹²

U literaturi je opravdano često naglašavano značenje kako samoga Iblera tako i njegove škole arhitekture s dostignućima njenih arhitekata, koji su stvarali po principu „širokoga metodskog zahvata uz neprihvatanje doktriniranih konstruktivističkih ili funkcionalističkih stavova”.¹³

„UDRUŽENJE UMJETNIKA ZEMLJA”

„ASSOCIATION OF ARTISTS ZEMLJA”

Zamisao o osnivanju grupe istomišljenika s jasnim umjetničkim programom začeta je u razdoblju između 1926. i 1928. godine na relaciji Pariz – Zagreb.¹⁴ Prva sjednica privremenoga osnivačkog odbora, na kojoj je i usvojen naziv „Udruženje umjetnika Zemlja”, održana je početkom 1929. godine – po povratku u domovinu Krste Hegedušića, idejnoga začetnika grupe. Na konstituirajućoj skupštini, održanoj u atelijeru Drage Iblera na Akademiji likovnih umjetnosti, u veljači iste godine usvojeni su Pravilnik i Odluka o održavanju Prve izložbe.¹⁵ Program udruženja prihvaćen u svibnju eksplicitno je izrazio težnju udruženja za neovisnošću našega likovnog izraza koji je u cijelosti trebao iskazati potrebe suvremenoga čovjeka. Socijalna osviještenost i senzibilitet za real-

nost najizrazitije su obilježili udruženje na samome početku njegova djelovanja. Najvažnijom zadaćom članovi su smatrali popularizaciju jedine prihvatljive „ideološki ispravne” umjetnosti izložbama i pratećim im predavanjima. Tijekom šestogodišnjega djelovanja organizirano je šest samostalnih izložaba u Zagrebu, Parizu i Beogradu, te gostovanje u Sofiji.¹⁶ Članovi su udruženja istodobno, pojedinačno ili u skupinama sudjelovali i na brojnim izložbama u zemlji i svijetu.¹⁷

HORVATOV RADOVI IZLAGANI NA IZLOŽBAMA GRUPE „ZEMLJA”

HORVAT'S WORK ON EXHIBITIONS HELD BY „ZEMLJA”

Prva izložba udruženja „Zemlja” održana je u studenome 1929. godine u zagrebačkome Salonu Ulrich. Odlukom udruženja izlagali su samo članovi: sedam slikara, dva kipara i arhitekt Drago Ibler – autor manifesta otisnuto-ga na naslovnici kataloga. Manifest je u cijelosti odražavao ljevičarsku ideologiju koja je prožimala udruženje. Na prvoj godišnjoj skupštini 1930. godine¹⁸ odlučeno je da se novi članovi ne primaju, ali da se oblik proširene suradnje na sljedećoj izložbi ostvari gostovanjem slikara Marijana Detonija i Đure Tiljka, te arhitekta Lavoslava Horvata.¹⁹ To je ujedno bio i prvi dokumentirani doticaj Horvata s udruženjem, kojega je dvije godine kasnije postao redovnim članom.

Sljedeće, 1931. godine, održane su Druga i Treća izložba udruženja, a ista je godina ostala obilježena i prvim uhićenjem Krste Hegedušića, čime je započeo ozbiljniji sukob udruženja s postojećim društveno-političkim režimom. Na Drugoj izložbi, održanoj u pariškoj „Galerie Billiet”,²⁰ ponovno je izlagao samo Drago Ibler.²¹ Nije poznato zašto i Horvat nije izlagao na toj izložbi iako je na prethodnoj godišnjoj skupštini bilo prihvaćeno njegovo sudjelovanje u statusu gosta.

U međuvremenu je Horvat izlagao na „Graditeljskoj izložbi”,²² upriličenoj za Međunarodnoga kongresa graditelja u Zagrebu, a na kojoj su prvi put zajednički nastupili tadašnji Iblerovi studenti, budući „zemljaši”: Lavoslav Horvat, Stjepan Planić i Mladen Kauzlaric. Horvat je već na toj izložbi predstavio dva samostalna projekta – zgradu Okružnog ureda za osiguranje radnika u Beogradu i upravnu zgradu u Novom Sadu, koje će potom izložiti i na Trećoj izložbi „Zemlje” te publicirati 1932. godine u knjizi „Problemi savremene arhitekture”. U koautorstvu sa Stjepanom Planićem predstavio je projekt za Poštu, poštansku stacionicu i poštansku direkciju u Skoplju.

Gostovanje većega broja arhitekata ostvareno je tek na Trećoj izložbi „Zemlje”,²³ održanoj u

SL. 2. L. HORVAT: OKRUŽNI URED ZA OSIGURANJE RADNIKA U BEOGRADU, NATJEČAJNI PROJEKT, 1929.

FIG. 2. L. HORVAT: DISTRICT OFFICE FOR SAFETY AT WORK IN BELGRADE, COMPETITION PROJECT, 1929

10 NOVINA, 2004: 142-143

11 Zajedno s B. Bonom, A. Freudenreichom, D. Galicem, V. Galicem i S. Planićem (NOVINA, 2004: 142-143).

12 Tehnički fakultet dodjeljivao je akademski naslov diplomiranog inženjera arhitekture (BIONDIĆ, 2000: 20).

13 ŠEGVIĆ, 1955

14 Zamisao se začela istodobno u diskusijama pariških studenata slikarstva K. Hegedušića i L. Juneka, te zagrebačkih istomišljenika O. Postružnika i I. Tabakovica (REBERSKI, 1971: 189).

15 Skupštini je nazočilo osam umjetnika. Slikari: K. Hegedušić, O. Mujadžić, O. Postružnik, K. Ružička i I. Tabaković; kipari: A. Augustinčić i F. Kršinić, te D. Ibler kao jedini arhitekt udruženja, koji je bio izabran i za predsjednika. Dužnost predsjednika Ibler je obnašao tijekom citavoga djelovanja grupe (REBERSKI, 1971: 189).

16 Posljednja, Sedma izložba bila je u cijelosti pripremljena, a potom zabranjena (REBERSKI, 1971: 192).

17 U Barceloni 1929. na izložbi „Exposición internacional Barcelona-Arte Yugoslavo”; 1930. u Londonu na izložbi „Exhibition of Yugoslav sculpture and painting” i u Ljubljani na izložbi „Razstava sodobne grafike” itd. (REBERSKI, 1971: 189-192).

18 Prva godišnja skupština održana je u atelijeru Drage Iblera (REBERSKI, 1971: 190).

19 REBERSKI, 1971: 190

20 Druga izložba bila je održana od 20. veljače do 2. ožujka 1931.

21 REBERSKI, 1971: 194-195

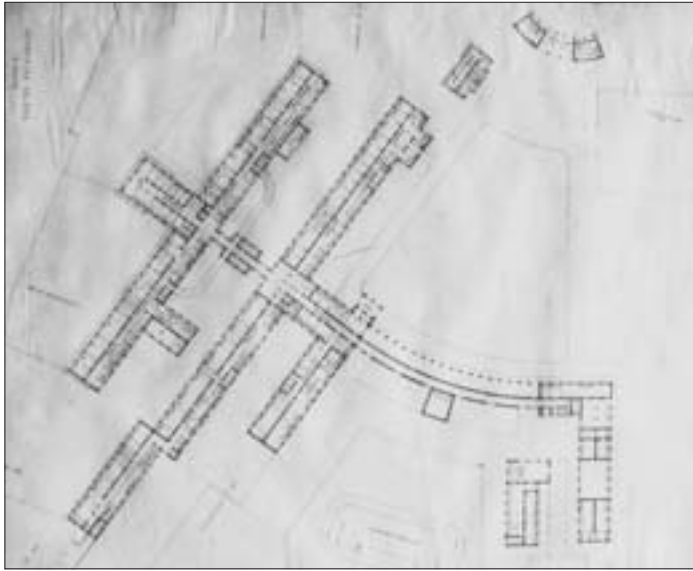
22 „Graditeljska izložba” bila je održana od 14. do 21. rujna 1930. (PLANIĆ i TOMASEVIĆ, 1930.).

23 Održanoj od 13. do 28. rujna 1931. u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu (REBERSKI, 1971: 195).

SL. 3. L. HORVAT: BANSKA PALAČA U NOVOM SADU, NATJEČAJNI PROJEKT, 1930.

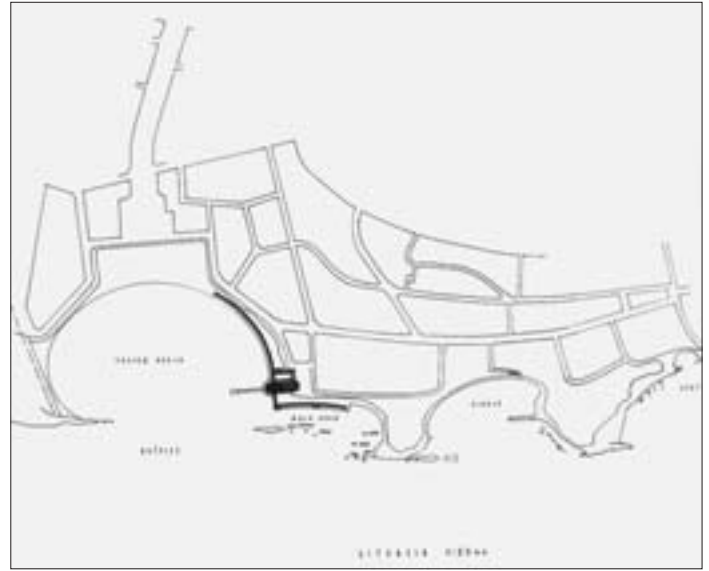
FIG. 3. L. HORVAT: BANSKA PALAČA (GOVERNOR'S PALACE) IN NOVI SAD, COMPETITION PROJECT, 1930

SL. 4. L. HORVAT: BANOVINSKA BOLNICA U SPLITU, IZVANNATJEČAJNI PROJEKT, 1930.

FIG. 4 L. HORVAT: BANOVINA HOSPITAL IN SPLIT, OUT-OF-COMPETITION PROJECT, 1930

SL. 5. L. HORVAT: REGULACIJA BAČVICA U SPLITU, IZVANNATJEČAJNI PROJEKT, 1932.

FIG. 5 L. HORVAT: URBAN PLAN OF BAČVICE IN SPLIT, OUT-OF-COMPETITION PROJECT, 1932

Umjetničkom paviljonu u Zagrebu, gdje su uz jedinoga člana Dragu Iblera u statusu gostiju sudjelovali: Lavoslav Horvat, Mladen Kauzlaric, Josip Picman, Stjepan Planic i Zdenko Strizic. Ibler je pritom izložio sedam radova, a ostali su arhitekti nastupali samostalno ili u koautorstvu. Horvat je izložio tri samostalna rada: izvedbene projekte Banovinske bolnice u Splitu i Okružnog ureda za osiguranje radnika u Beogradu, te natječajni projekt upravne zgrade u Novom Sadu. Popis izlaganih projekata ukazuje na činjenicu da je veći broj autora sudjelovao na istim natječajima, baveći se pretežito sličnom problematikom.²⁴

Izvedbenim projektom **Okružnog ureda za osiguranje radnika u Beogradu (OUZOR)** Horvat se uspješno uvrstio među naše vodeće arhitekta iako još uvijek nije imao akademski naslov. Ostvarenje projekta povjerenje mu je temeljem osvojene prve nagrade s natječaja iz 1929. godine,²⁵ na kojemu je sudjelovao nedugo nakon prestanka suradnje u atelijeru Rudolfa Lubynskog.²⁶ Javni natječaji za zgrade središnjih ili okružnih ureda za osiguranje radnika bili su u to doba uobičajeni, te nisu zaobišli ni arhitekta iz udruženja „Zemlja”. Uz Horvatov je projekt i Ibler predstavio naknadno realizirane projekte SUZOR-a u Skoplju i u Mostaru.²⁷ Na nepravilnoj peterokutnoj parceli Horvat je „potkovastom” tlocrtnom osnovom samostojećega četverokatnog objekta uspio riješiti zahtjevan građevni program koji je obuhvaćao ustanove raznorodnih namjena. Prizemlje rastvoreno kvadratnim stupovima i kompaktan gornji dio, akcentiran nizovima prozorskih otvora, oblikovalo je objekt koji svojim pročeljem nije odavao probleme tlocrtne osnove triju spojenih zgrada. Iako oblikovno pročišćen, taj je objekt ipak ostavljao dojam klasične monumentalnosti karakteristične za kasne dvadesete godine proš-

loga stoljeća. Horvat je zbog realizacije objekta dio 1931. godine proveo u Beogradu, ali se nakon nesuglasica s izvođačem vratio u Zagreb, pa je na poslijetku zgrada izvedena uz bitne preinake.²⁸

Međuratno razdoblje obilježili su i natječaji za različite upravne i poslovne zgrade, na kojima

²⁴ Među projektima slične tematike nalazili su se i Iblerovi projekti upravne zgrade Higijenskoga zavoda te Srednjoskolske poliklinike u Zagrebu, koautorski projekt J. Picmana i Z. Striziceva za kupalište „Bačvice” u Splitu, samostalni Strizicevi projekti Židovske bolnice, te Zakladne i kliničke bolnice u Zagrebu, i Planicevi projekti za Židovsku bolnicu, te Zakladnu i kliničku bolnicu u Zagrebu, Higijenski zavod u Banjoj Luci i vile u Zagrebu (***) 1931.a).

²⁵ *** 1991: 68

²⁶ Horvat je upravo na projektima za zgradu SUZOR-a u Zagrebu, koje je izvedba povjerena Lubynskom, bio suradnik, dok je na natječaju za OUZOR u Beogradu, za koji je prvu nagradu i izvedbu dobio Horvat, sudjelovao i Lubynski (LASLO, 1984-85: 183, 188).

²⁷ *** 1931.a

²⁸ *** 1991: 68

²⁹ Po odluci bana Dunavske Banovine raspisan je 7. travnja 1930. godine jugoslavenski natječaj na kojemu su mogli sudjelovati arhitekti i inženjeri drzavljeni Kraljevine Jugoslavije i arhitekti Rusi koji su živjeli u granicama Kraljevine. U ocjenjivačkom sudu bili su: pomoćnik bana M. Nikolić, profesor s Tehničkoga fakulteta u Beogradu D. J. Dordević, profesor s Tehničkoga fakulteta u Zagrebu C. Iveković, inženjer načelnik Tehničkog odelenja Novi Sad D. Gasparin i arhitekt M. Korunović (***) 1930.a).

³⁰ Od 19 pristiglih radova ni jedan nije nagraden prvom nagradom, dvije ex aequo druge nagrade dobili su arhitekti iz Beograda J. Ranković i K. Sajinović, te inž. V. Smole iz Ljubljane. Treću je dobio beogradski arhitekt D. Radisavljević. Četiri su rada otkupljena (***) 1934.b).

³¹ (MAKSIMOVIC, 1931: 5)

³² Po talijanskom preuzimanju Zadra nakon Prvoga svjetskog rata, Split je postao regionalnim, a deset godina poslije i banovinskim središtem, što je među ostalim rezultiralo i ubrzanom ekspanzijom grada.

³³ Od velikoga broja projekata i izvedbi koje nisu bile izlagane na izlozabama „Zemlje” zasigurno treba naglasiti one najznacajnije poput projekata za Dominikansku gim-

je i Horvat bio sudionikom. Njegov najobjavljaniji projekt za objekt te namjene bio je onaj natječajni za **upravnu zgradu u Novom Sadu**. Radilo se zapravo o velikom natječaju iz 1930. godine za izradu idejnih skica za **Bansku palaču u Novom Sadu**.²⁹ Horvat je natječajnim projektom predvidio samostojeci „prstenasti“ trokatni objekt, čime je uspio prikriti nedostatke problematične građevinske parcele. I u tome su se projektu na početku objekta definiranom linearnim nizovima ujednačenih otvora još uvijek nazirala klasična obilježja. Maksimalnom pak čistotom i funkcionalnošću, bez lažne monumentalnosti, Horvat je ovim projektom ipak odlučnije zakoračio u polje estetike i funkcionalnosti moderne arhitekture. Njegov rad nije bio među nagrađenima,³⁰ ali je i u ono doba bio smatran uspješnim projektantskim rješenjem pa je kao takav bio objavljan u svim značajnijim publikacijama i izlagan na izložbama. Već je 1931. godine ovaj natječajni projekt „Banske palate u Novom Sadu“ bio izložen na beogradskoj izložbi „Prva izložba savremene jugoslovenske arhitekture“.³¹

Treći izlagani projekt bio je izvedbeni projekt **Banovinske bolnice u Splitu**, u kojem je Horvat živio od 1932. do 1936. godine. U tome razdoblju³² nastaju brojni projekti za sam Split, okolne otoke i druge obalne gradove.³³

naziju u Bolu na Braču iz 1931., za splitsku Burzu rada iz 1933., projekata iz 1935.-1937. godine za crkvu Gospe od zdravija u Splitu itd.

34 Nakon međunarodno raspisanoga natječaja i njegove provedbe 1923.-1924. godine (TUŠEK, 1994: 32-41, 146-148, 170).

35 P. Senjanović zacrtao je još 1914. pri izradi novoga Plana Splita smjernice budućega razvoja grada. Planom je bila definirana i mreža novih prometnica koje su i realizirane (TUŠEK, 1994: 32-33).

36 Pozvani autori bili su: N. Dobrović i Hanuš iz Praga, M. Setz iz Beca, A. Freudenreich i P. Deutsch iz Zagreba, N. Nestorović iz Beograda i D. Žagar iz Splita (TUŠEK, 1994: 63-65, 175).

37 U doba kada je arh. Ivčić bio šef Tehničkog odjeljenja Banske uprave u Splitu, Horvat je dobio nekoliko narudžbi za izradu izvannatječajnih projekata za bitnije objekte u Splitu.

38 Projektirani su bili odjeli kirurgije, interne medicine, ginekologije, dermatologije, pedijatrije, oftalmologije i odjel za tuberkulozu sa svim pripadajućim prostorijama (ambulantom i prvom pomoći, prijamnim dijelom, čekaonica, izolacijama, sobama, sanitarijama, te operacijskim dvoranama s pratećim prostorijama); (HMA-HAZU-LH).

39 Horvatov projekt nije obuhvatio zgradu zaraznoga paviljona, koju se danas pripisuje arhitektu Josipu Kodlu (TUŠEK, 1994: 65).

40 HMA-HAZU-LH

41 Knjigu je 1932. godine pod naslovom „Trebalo znati... progres graditeljstva“ („Problemi savremene arhitekture“) uredio S. Planić. Suradivalo je devetnaest arhitekata, od kojih i sedmorica „zemljaša“: S. Gomboš, L. Horvat, D. Ibler, M. Kauzlaric, J. Pićman, S. Planić i Z. Strizic (PLANIĆ, 1932: 5).

42 PLANIĆ, 1932: 48-49, 60-61, 94

43 U trajanju od 4. do 20. prosinca (***) 1932.a).

Split je 1926. godine³⁴ dobio jedan od prvih regulacijskih planova u tadašnjoj Jugoslaviji, kojim je, među ostalim, bilo regulirano i područje Bačvica i Firula, gdje je Horvat izveo većinu svojih „splitskih“ projekata.³⁵ Početkom 1930-ih godina, osim Lavoslava Horvata, u Splitu djeluju i drugi gostujući arhitekti koji su godinama aktivno sudjelovali u rješavanju gradskih problema.

Pozivni međunarodni natječaj za idejni nacrt nove gradske bolnice na Firulama raspisalo je Tehničko odjeljenje Banske uprave u Splitu travnja 1930. godine.³⁶ Na natječaj su se odazvali svi pozvani arhitekti, a umjesto prve dodijeljene su dvije jednakovrijedne nagrade – Danilu Žagaru iz Splita i Nikoli Dobroviću iz Praga. Tehničko odjeljenje pod vodstvom arhitekta Ivana Ivčića³⁷ nije se, međutim, odlučilo ni za jedan od nagrađenih radova, a izradu projekta povjerilo je Lavoslavu Horvatu.

Projekt za velik bolnički kompleks paviljonskoga tipa, sa smjestajem za 500 bolesnika, uključivao je sedam bolničkih odjela,³⁸ ljekarnu te prateće servisne, tehničke, administrativne i stambene prostorije.³⁹ Bolnička su krila imala balkone i terase za sunčanje te pripadajuće vrtove.⁴⁰ Prijeko potrebnu južnu orijentaciju svih bolničkih soba i pogled na more Horvat je postigao odmicanjem od sjevernoga dijela parcele, koji se nalazio u blizini jake prometnice. Nažalost, od cijeloga je kompleksa realiziran samo glavni, kirurški paviljon, kojega je gradnja zbog nedostatnih sredstava bila započeta tek 1936. i s prekidima je dovršena 1940. godine. Horvat se pak s projektima ove bolnice, pod nazivom Državna bolnica u Splitu, predstavio i na Šestoj izložbi udruženja „Zemlja“.

Treća je izložba vjerojatno inicirala i suradnju arhitekata u knjizi „Problemi savremene arhitekture“.⁴¹ Od ukupno četrdeset objavljenih radova najveći su dio činili natječajni projekti i samo nekoliko realizacija. Od triju objavljenih Horvatovih projekata,⁴² za razliku od većine ostalih, dva su naknadno bila i realizirana. Zgrada Okružnog ureda za osiguranje radnika u Beogradu bila je u izvedbi, a s izgradnjom Banovinske bolnice u Splitu započelo se nekoliko godina kasnije.

U travnju 1932. udruženje „Zemlja“ primilo je šest novih članova, a broj se članova arhitekata s jednoga povećao na četiri. Ibleru su se pridružili Lavoslav Horvat, Mladen Kauzlaric i Stjepan Planić, koji su zajedno s gostima Stjepanom Gombošem i „Radnom grupom Zagreb“ izlagali na Četvrtoj izložbi „Zemlje“, koja je i ovaj put bila održana u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu.⁴³ Horvat je tom prigodom predstavio projekte za Regulaciju Bačvica i triju obiteljskih kuća u Splitu: Čulić, Čičin-Šain i Korlaet. Među grafičkim priložima u

SL. 6. L. HORVAT: KUĆA ČULIĆ U SPLITU, 1931.-1932., FOTO IZ 1930-ih

FIG. 6 L. HORVAT: ČULIĆ HOUSE IN SPLIT, 1931-1932 (PHOTOGRAPH FROM 1930s)

SL. 7. L. HORVAT: KUĆA KORLAET U SPLITU, 1932., FOTO PRIJE RUŠENJA 2004. GODINE
FIG. 7 L. HORVAT: KORLAET HOUSE IN SPLIT, 1932, PHOTOGRAPHS TAKEN BEFORE DEMOLITION IN 2004

katalogu izložbe objavljeni su i Horvatovi, Iblerovi te Planićevi crteži obiteljskih kuća.⁴⁴

Svi Horvatovi projekti s te izložbe bili su locirani na istočnoj periferiji Splita, u predjelu ozelenjenoga obalnog pojasa Bačvica, Firula i Zente. Za regulaciju toga područja i gradnju kupališta na Bačvicama⁴⁵ Opcinsko upraviteljstvo grada Splita raspisalo je u siječnju 1930. godine opći međunarodni natječaj.⁴⁶ Glavno je težište usmjereno rješenju uvale Bačvice i pripadajućoj kupališnoj zgradi sa zimskim i ljetnim bazenom te s različitim pratećim sadržajima. Prva nagrada nije dodijeljena, ali se najuspješnijim smatrao rad Nikole Dobrovića, od kojega je Općina naručila i izradu projekta kupališne zgrade. Nakon prosvjeda koji su uslijedili⁴⁷ narudžba je povučena, a projekt kupališta povjeren je Lavoslavu Horvatu, koji ga je i izradio početkom 1932. godine.

Regulacija uvale Bačvice – Horvat je kupalište smjestio na istočnoj strani uvale, a kupališnu zgradu na rtu kod Ovcica, za razliku od Dobrovića koji je kupališnu zgradu smjestio centralno. Kupališna je zgrada osmišljena kao troetažni središnji objekt s dva okomito postavljena, lučna segmenta kabina i svlačionica, kojima se pokrivala trećina Velike uvale te polovično i Mala uvala.⁴⁸ Tribine, prostorije publike i sportaša te zatvoreni, s jugoistočne, „morske”, strane ostakljeni bazen – smješteni su na prvome katu, dok su na drugom i trećem katu različiti uslužni sadržaji i ambulanta.⁴⁹ Projekt je bio odobren i za realizaciju,⁵⁰ ali se za nju nije uspjelo osigurati potrebna sredstva. Zahvaljujući tome projektu Horvat je vjerojatno dobio i narudžbu za dubrovačko kupalište „Ploče”.

Prvi Horvatov projekt obiteljske kuće izlagan na izložbama udruženja „Zemlja” – **Kuća Čulić**⁵¹ građena je u prijelazu 1931. u 1932. godinu.⁵² Širenjem Splita – na zapadnoj strani izgradnjom Zvončaca i Meja te na istočnoj dijelovima poput Bačvica, Firula i Zente – stvarali su se najelitniji gradski stambeni predjeli s brojnim obiteljskim kućama od arhitektonskog značenja. Među njima bila je i kuća Čulić, izgrađena na samim „gradskim vratima”, sa sjevera omeđena novom cestom Put Firula, a s južne, morske strane, pojansom zelenila. Horvat je uporabom kamena, kupe kanalice i drvenih „škura” – s jedne, te betona, velikih ostakljenih površina i najjednostavnijih zelenjanih profila balkonskih ograda – s druge strane, izveo malenu slobodnostojeću jednokatnicu s plitkim četverostresnim krovistvom u skladnoj sintezi suvremenih i regionalnih arhitektonskih elemenata. Opis ove kuće Horvat je izložio i u članku „Dva pisma o stanovanju”,⁵³ prilogu Stjepana Planića za „Priručnik kućevlasnika” iz 1936. godine, a na području Firula tijekom sljedećih je godina izgrade-

no nekoliko kuća oblikovanih upravo po uzoru na kuću Čulić.⁵⁴

Druga obiteljska kuća, **kuća Korlaet**, izgrađena je 1932. godine u uvali Zenta, malo istočnije od kuće Čulić, i tada je ujedno bila i krajnjom točkom stambene izgradnje istočnoga splitskog predgrađa. Samostojeca jednokatna kuća s kvadratnom tlocrtnom osnovom i uskim balkonom na prvome katu kao jedinim oblikovnim akcentom, poput kuće Čulić, također je završavala plitkim četverostresnim krovistvom pokrivenim kupom kanalicom. Kuća je bila postavljena na povišen kameni postament kojim se uzdigla od prilazne prometnice i okolnoga vrta s borovima. I taj je objekt poput prethodnih bio izgrađen na osami, što se pak tijekom sljedećih desetljeća potpuno izmijenilo. Kuća je, nažalost, zbog izgradnje zamjenskoga stambenog objekta 2004. godine do temelja srušena.

Kuća Čičin-Sain izgrađena je 1932. godine⁵⁵ malo sjevernije od obalnoga pojasa Firula i Zente.⁵⁶ Samostojeci je dvokatni objekt Ive Čičin-Saina,⁵⁷ za razliku od kuća Čulić i Korlaet, izveden u čistom modernom arhitektonskom slogu. Kompaktan je korpus kuće na posljednjoj etaži rastvoren velikom terasom, dodatno

44 Ibler je, među ostalim, izložio projekte poslovne i namjenske kuće na Jelačićevu trgu, dviju obiteljskih kuća i upravne zgrade Kužne bolnice; Planić projekte triju obiteljskih i jedne najamne kuće, a Kauzlaric i Gombos projekte za obiteljsku i najamnu kuću. Svi izloženi projekti, osim Horvatovih, napravljeni su za Zagreb (*** 1932.a).

45 Regulacija područja Bačvice s novim kupalištem bila je započeta u dva navrata: najprije neuspjelim međunarodnim natjecajem za kupalište „Bačvice” 1924. godine, a potom natjecajem za regulaciju Bačvica 1930. godine (TUŠEK, 1994: 55).

46 U ocjenjivačkom je sudu, uz splitske uglednike, sudjelovao i Plečnik, a od 23 pristigla rada samo je njih 5 pristiglo s domaćim adresama. Prva nagrada nije bila dodijeljena; druga je pripala N. Dobrovici i V. Maršalu iz Praga; treća Z. Stržiču i J. Picmanu iz Frankfurta n/M. Dodijeljena su i 4 otкупа (TUŠEK, 1994: 56).

47 Prosvjedovalo je splitsko Uresno povjerenstvo koje je smatralo da je projekt pogodan samo s umjetničkoga gledišta, ali ne i za izvedbu (TUŠEK, 1994: 58).

48 HMA-HAZU-LH

49 Uslužni sadržaji predviđali su brijačnicu, fotoateljier, kavanu te restoran s kuhinjom i terasom na posljednjoj etaži (HMA-HAZU-LH).

50 To je rezultiralo poznatim protestima N. Dobrovića, na koje je u splitskom „Novom dobu” odgovarao V. Brajević (BRAJEVIĆ, 1932.a, 1932.b i 1933.).

51 Jerko Čulić bio je poznat splitski turistički stručnjak i pokretač poduzeca „Putnik”.

52 PREMERL, 2002: 646

53 „U prizemlju: soba za dnevni boravak sa mnogo stakla za pogled na more sa izlazom u natkritu terasu i vrt. Sve u spoju sa stambenom kuhinjom. U prvom spratu: biblioteka, ujedno radna soba, spavaona roditelja, zasebne spavaone za dvoje muške i dvoje ženske djece te soba djevojke i kupaona. Orijentacija: prema moru i maistralu dnevni prostor, terase, balkoni, spavaone. Prema ulici nusprostorije” (PLANIĆ, 1936: 25).

54 Dvojna obiteljska kuća Grisogono-Buj iz 1935. godine na Putu Firula izgrađena je od ovl. grad. inž. Feliksa Sperca koji je od investitora dobio nalog da oblikuje kucu po uzoru na kuću Čulić. Stoga je desni dio dvojnoga stambenog objekta upravo tako i izveden.

naglašenom skeletnim sustavom kvadratnih stupova i golih, „lebdećih“ betonskih greda. Objekt skeletne konstrukcije i ožbukanih pročelja – nadogradnjom u dvojni stambeni objekt⁵⁸ netom po izgradnji kuće i tijekom rekonstrukcije 2005. godine – izgubio je mnoga od svojih karakterističnih obilježja. Nakon kompletnoga zatvaranja prepoznatljive posljednje etaže danas je gotovo nemoguće u njemu prepoznati prvotni Horvatov projekt.

Djelovanje udruženja „Zemlja“ obilježilo je 1933. godine ponovno uhićenje Krste Hegeđušića. Snazna društvena previranja rezultirala su i velikim promjenama u sastavu članstva pa su arhitekti, kojih je na samom početku bilo najmanje, sada bili najbrojniji. Novo stanje bilo je najočitiije na Petoj izložbi, održanoj i ovaj put u Umjetničkom paviljonu, 1934. godine.⁵⁹ Na izložbi je izlagalo samo šest članova: dva slikara⁶⁰ i četiri arhitekta – Lavoslav Horvat, Drago Ibler, Mladen Kauzlaric i Stjepan Planić, te čak petnaest gostiju, uključujući i Dragu Galica te Stjepana Gomboša. Horvat je na izložbi predstavio tri samostalna rada i koautorski rad s Planićem za zgradu Državne stamparije u Beogradu.⁶¹ Od samostalnih radova predstavljeni su projekti za

hotel i dvije neimenovane vile u Splitu. Jedna od vila nedvojbena je bila kuća Čulić koja je u katalogu izložbe popraćena fotografijom, a druga je, nažalost, do danas ostala nepoznata. Ponavljanje izložbenih projekata nije bilo rijetkost i pribjegavala mu je većina izlagača, pogotovo kada su u razdoblju između izložaba za pojedine objekte bili raspisivani uži natječaji ili su bili realizirani.

Problematikom izgradnje **hotela u Splitu** godinama se bavio velik broj arhitekata. Riječ je o brojnim projektima za različite investitore i lokacije,⁶² a među njima je i hotel Jugoslovenskoga hotelskog akcionerskog društva u Splitu, na terenu bivše kuće Mladinova na Obali vojvode Stepe,⁶³ za koji je 1933. godine bio raspisan opći jugoslavenski natječaj. Pola godine prije raspisivanja natječaja Horvat je za istoga investitora izradio projekt hotela s kapacitetom od 60 soba. Netom po dovršenju projekta investitor se ipak u srpnju 1933. odlučio raspisati natječaj za hotel dvostruko većega kapaciteta.⁶⁴ Hotel je trebao biti s tri strane okružen morem, što je zahtijevalo dodatno nasipavanje terena za smještaj objekta kojega je izgradnja bila planirana u nekoliko etapa.

Horvatovo natječajno rješenje, pod motom „ng”,⁶⁵ predvidjelo je peterokatni skeletni korpus postavljen na betonski postament koji se kao osnovica cijelog objekta uzdizao iz mora. Postament je istodobno bio i velika terasa dvorane, restorana i kavane prizemlja, koje je u cijelosti bilo ostakljeno velikim staklenim površinama, dok su gornji katovi s jednokrevetnim i dvokrevetnim sobama činili zatvoreniji korpus. Sve servisne i prateće prostorije smještene su u bazi objekta uz prometnicu. Raščlanjenjem istočnoga pročelja gornjih etaža sa sedamnaest trokutastih rizičnih segmenata, iskorištenih za pozicioniranje dvostrukih sobnih prozora, osigurana je dulja insolacija soba.⁶⁶ Budući da je Horvat za tu lokaciju napravio dva projekta, ne treba dvojiti da je na Petoj izložbi udruženja „Zemlja” bio izložen zahtjevniji, natječajni projekt. Osim Horvata, natječajni projekt hotela u Splitu izložio je i Ibler.⁶⁷

Na istoj je izložbi Ibler predstavio i projekt s natječaja iz 1933. godine za zgradu **Državne stamparije u Beogradu**, na kojemu su među brojnim arhitektima u koautorstvu sudjelovali Horvat i Planić.⁶⁸ Na pravokutnoj parceli, omeđenoj prometnicama,⁶⁹ predvidjeli su samostojeci dvodijelni objekt „H” tlocrta. Dva ostakljena, paralelna kubusa pravokutnih baza i različitim visina spojena su na razini prizemlja i trokatnom servisnom „spojnicom”.⁷⁰ Viši, trokatni kubus, u kojemu su smješteni pogoni tiskare i stanovi, smješten je do same prometnice, čime je pred ulaznim pročeljem formirana slobodna ozelenjena površina kojom se prilazi u niži, dvoetažni kubus uredskih prostorija, koji završava terasom u razini trećega kata. Unatoč razvedenoj tlocrtnoj osnovi ob-

SL. 8. L. HORVAT: KUĆA ČIČIN-ŠAIN U SPLITU, 1932., FOTO: PRIJE REKONSTRUKCIJE 2005. GODINE
FIG. 8. L. HORVAT: ČIČIN-ŠAIN HOUSE IN SPLIT, 1932, PHOTOGRAPHS TAKEN BEFORE RECONSTRUCTION IN 2004

55 PREMÉR, 2002: 646

56 Izgrađena je na krizanju današnje Kovaciceve i Rooseveltove ulice u Splitu.

57 I. Čičin-Šain bio je vlasnik velikoga splitskog poduzeća „Export-Split”.

58 Nadogradnju je nekoliko godina kasnije izveo investitor Borozinski.

59 Peta izložba održana je u Zagrebu od 15. do 30. travnja (** 1934.a).

60 Od slikara članova sudjelovali su jedino Krsto Hegeđušić i Edo Kovacević (** 1934.a).

61 (** 1934.a)

62 (TUŠEK, 1994: 76-79, 157-158, 177-178)

63 Dio Marjanske (Zapadne) obale.

64 Na natječaj je pristigao 31 (33, 36 – broj varira od izvora do izvora) natječajni rad, čime je ovaj natječaj ujedno i jedan od najvećih međuratnih splitskih natječaja. Prva nagrada nije bila dodijeljena. Beogradski arhitekt Simeonović dobio je drugu nagradu, treću nagradu projektantski tim Korka-Krekić-Kiverov iz Zagreba, dok su otkupe dobili Splićani H. Baldasar i E. Ciciliani, te još tri rada (TUŠEK, 1994: 76-79, 177-178).

65 HMA-HAZU-LH

66 HMA-HAZU-LH

67 Iblerovi radovi slične tematike s te izložbe bili su projekti za hotel u Kranjskoj Gori te projekti vila u Zagrebu i Korčuli, od kojih je jedna bila izrađena u koautorstvu s gostom D. Galicem; Galic je samostalno izložio projekt još jedne kuće u Zagrebu; S. Planić samostalno je, među ostalim, izložio projekte dačkoga ljetovalista i najamne kuće u Zagrebu; u koautorstvu M. Kauzlarica i „gosta” S. Gomboša bili su prikazani projekti zagrebačkih najamnih kuća, ljetnikovca na Korčuli i dr. (** 1934.a).

68 Na natječaj je pristiglo 80 radova. Prvu je nagradu dobio D. Brašovan, drugu G. Kiverov, J. Korka i D. Krekić, treću Gudović i Leko. Sedam je radova otkupljeno (** 1933.).

69 Zemljište je bilo omeđeno Njegosevom, Prestolonaslednika Petra i Nevesinjskom ulicom (M.A., 1933: 7).

70 U spojnicu su smješteni stubište i sanitarni čvorovi.

SL. 9. L. HORVAT: HOTEL U SPLITU, NATJEČAJNI PROJEKT, 1933.
FIG. 9 L. HORVAT: HOTEL IN SPLIT, COMPETITION PROJECT, 1933

jekt je koherentan jer se u prostoru prije svega uočavaju dva glatka, ostakljena, paralelna korpusa koji čistocom forme dominiraju prostorom. Objekt svojom formom ničim nije ukazivao na unutrašnju organizaciju prostora ili sadržaja.⁷¹

Iste, 1933. godine, „zemljaši” gostuju na izložbi bugarske grupe likovnih umjetnika „Druženstvo na Noviti Hudožnici v Blgarija” u Sofiji, na kojoj Horvat – iz zasad nepoznatih razloga – nije sudjelovao. Izostanak se vjerojatno može opravdati činjenicom da je u to doba živio i intenzivno radio u Splitu.

Šesta, a ujedno i posljednja, izložba udruženja „Zemlja” održana je u Umjetničkom paviljonu „Cvijeta Zuzoric” u Beogradu krajem veljače i početkom ožujka 1935. godine. Na izložbi su ponovno sudjelovali Horvat, Ibler, Kauzlaric i Planić. Zbog koautorstva s Kauzlaricem, Gomboš je opet sudjelovao u statusu gosta.⁷² Horvat je samostalno nastupio s dva projekta – Državnom bolnicom u Splitu (predstavljenom i na Trećoj izložbi) i obiteljskom kucom u Splitu, ali iz kataloga izložbe nije moguće dokučiti o kojoj je kući riječ.

Također, u koautorstvu sa Stjepanom Planićem izložio je i projekt za **Planinarski dom na Sljemenu**, a temeljem mjesnoga natječaja za osnovu Tomislavova doma Hrvatskoga planinarskog društva (HPD) na Medvednici,⁷³ koji je bio raspisan lipnja 1934. godine.⁷⁴ Horvatom i Planićev dvokatni samostojeći objekt, „Y” tlocrtne osnove i plitkoga krovništva na vrhu sljemenskoga platoa, zamišljen je kao kombinirana konstrukcija s oblogom od tradicionalnih, regionalnih materijala poput drva i sljemenskoga kamena. Jedan krak objekta uključivao je hotelske sadržaje, a drugi krak sadržaje planinarsko-športske namjene koji su uvjetovani programom natječaja. Treći krak, s polovično natkrivenom terasom iznad prvoga kata, Horvat i Planić namijenili su odmoru i sunčalištu. Koautorski projekt nije bio nagrađen⁷⁵ i njegovi autori čak nisu ni uvršte-

ni u uzi izbor pozivnoga natječaja HPD-a u kolovozu iste godine,⁷⁶ ali je izvedba doma 1935. godine ipak dodijeljena samostalno Stjepanu Planiću. Pritom su održane najbitnije arhitektonske karakteristike, poput trokrajke tlocrtne osnove i uporabe regionalnih materijala, začete još u natječajnom projektu napravljenom u koautorstvu s Horvatom,⁷⁷ što je očito pri usporedbi zajedničkoga projekta i Planićeva izvedenog objekta.

Početkom travnja 1935. godine Drago Ibler primio je od Uprave zagrebačke policije obavijest o zabrani održavanja već potpuno pripremljene Sedme izložbe udruženja „Zemlja”, a krajem istoga mjeseca naređen je i prestanak svake aktivnosti. Time je nakon više od šest godina aktivnoga djelovanja prekinut daljnji angažman udruženja „Zemlja”.⁷⁸

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

RESEARCH RESULTS

Posebna je pozornost u ovom istraživanju bila posvećena projektima izlaganim na izložbama „Zemlje” koji do danas, iz razloga nedostatne ili uništene arhivske dokumentacije, nisu bili detaljnije analizirani. To su u prvom redu Horvatovi splitski projekti obiteljskih kuća, veliki natječajni projekti za Banovinsku bolnicu,⁷⁹ kupalište na Bačvicama⁸⁰ i hotel na zapadnoj

⁷¹ IPU-SP

⁷² Planić je samostalno, među ostalim, izložio projekte kuće u Zagrebu i dačkoga planinarskog doma na Sljemenu; Ibler projekt poliklinike u Zagrebu, hotela u Kranjskoj Gori, Državne stamparije u Beogradu, triju vila u Zagrebu i dr.; koautorski tim Kauzlaric-Gomboš prikazao je projekte kuća u Zagrebu i dr. (***) 1935.a).

⁷³ Na ovom mjesnom natječaju mogli su sudjelovati stručnjaci koji su zavičajni u gradu Zagrebu ili koji najmanje tri godine stalno borave u Zagrebu, a i stručnjaci koji nisu Zagrepčani i ne borave u Zagrebu, ali su najmanje tri godine članovi HPD ili njegovih podružnica (IPU-SP).

⁷⁴ IPU-SP

⁷⁵ Od 33 pristigla rada ni jedan nije nagrađen prvom nagradom; drugu su dobili G. Kiverov, J. Korka i D. Krekić; dvije *ex aequo* treće nagrade dobili su J. Pićman te Z. i S. Dumenčić. Četiri su rada otkupljena (***) 1934.a).

⁷⁶ U uzem izboru bili su arhitekti Kiverov-Korka, Pićman, Kovačević i Mursec (***) 1934.b).

⁷⁷ PREMÉR, 1990: 92-93

⁷⁸ REBERSKI, 1971: 191-192

⁷⁹ HMA-HAZU-LH: mapa „Banovinska bolnica u Splitu” sadrži grafičke dokumente: tlocrte podruma, prizemlja, prizemlja s okolišem, I., II. i III. kata u mjerilu 1:500, u tehničkoj olovke na pausu, te uzdužni presjek u mjerilu 1:500 na kaširanom ožalidu.

⁸⁰ HMA-HAZU-LH: mapa „Kupalište na Bačvicama” sadrži grafičke dokumente: situaciju u mjerilu 1:2500, te tlocrte prizemlja, I., II. i III. kata u mjerilu 1:333, sve u tehničkoj tusa na paus-papiru.

⁸¹ HMA-HAZU-LH: mapa „Hotel u Splitu” sadrži grafičke dokumente: situaciju u mjerilu 1:200, tlocrte prizemlja, međukata, I., II., III. i IV. kata, presjek i pročelje s morske strane, sve u mjerilu 1:100 u tehničkoj olovke na pausu, te perspektivni prikaz zgrade izraden u tehničkoj ugljena i olovke na pausu.

⁸² PREMÉR, 1989: 100-104

SL. 10. L. HORVAT I S. PLANIĆ: PLANINARSKI DOM NA SLJEMENU, NATJEČAJNI PROJEKT, 1934.

FIG. 10 L. HORVAT AND STJEPAN PLANIĆ: CLIMBERS' LODGE ON SLJEMEN, COMPETITION PROJECT, 1934

obali.⁸¹ Ova je projektna dokumentacija kao dio Horvatove ostavštine prije nekoliko godina pohranjena u Hrvatskom muzeju arhitekture Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti pa je tako postala dostupna za istraživanje. Ovim se radom pomalo rasvijetlilo jedno važno razdoblje Horvatova opusa, bogato iznimnim projektima i realizacijama koji nam do danas nisu bili u cijelosti dostupni.

Arhitektura svih članova „Zemlje”, pa tako i Horvatova, mogla bi se okarakterizirati „iskrenom”, socijalno osviještenom arhitekturom. Pokušavalo se ne stvarati arhitekturu zbog nje same, već se projektiralo s ciljem zadovoljenja stvarnih čovjekovih potreba za zdravim životom, bez nepotrebnih dodavanja u estetskom ili funkcionalnom smislu. Horvatom „zemljaški” senzibilitet najlakše se otkriva na izvedenim obiteljskim kućama u Splitu, posebice na kući Čulić.

Ovdje dolazimo do svojevrsne kontradikcije između Udruženjem proklamiranog i građanog,⁸² budući da su Horvatove kuće najčešće bile naručivane od strane imućnijih investitora, pa su po tome daleke od pojma „socijalnog”. No, čistocom njegove arhitekture naglašavana je upotreba dostupnih i ekonomičnih materijala u stvaranju kvalitetnih stambenih prostora koji su takvima postajali zbog svojih funkcionalnih tlocrtnih dispozicija i oblikovanja. Skromnijim dimenzijama, gdje su servisne prostorije orijentirane na ulicu radi najoptimalnije orijentacije dnevnih prostora prema moru i miru zelenila, te svojim regionalnim materijalima kojima kuća nije izdala ambijentalne datosti – kuća Čulić postala je Horvatovim prototipom onoga što je zamišljao „zemljaškom” arhitekturom. Arhitekturom koja je uspješno dokazivala da velika arhitektura nipošto ne znači i skupa arhitektura.

S druge pak strane Horvatovi javni projekti u Splitu utjelovljuju „zemljaške” premise na drukčiji način. Izvedeno krilo Banovinske bolnice u Splitu nametnulo se sredinom 1930-ih kao novi standard u rješavanju zdravstvenih objekata. Maksimalnom kvalitetom bolničkog smještaja i čistocom pročelja, koja su bila uvjetovana funkcionalnom dispozicijom unutrašnjih sadržaja, ovaj bi Horvatov bolnički paviljon osigurao svoju izvedbu i danas – sedamdeset godina od izgradnje.

Projektom kupališta na Bačvicama Horvat je ponovno iskazao specifičan „zemljaški” senzibilitet koji se najizrazitije očitovao u odabiru lokacije kupališne zgrade. Horvat za njezin smještaj odabire krajnji, istočni dio Velike uvale kako bi prirodnu ambijentalnost uvale kupališta ostavio nedirnutom. Odabirom suvremenih materijala i izvedbe s jedne, a oblikovnom podređenošću konfiguraciji uvale s druge strane – Horvat je i ovim projektom ukazao na mogućnost uspješnog izmirenja tradicionalnog i modernog. Racionalnost i logičnost ovoga projekta ponovno brane „zemljaske” postulate „prave” arhitekture.

Svojim izlaganim projektima, posebice projektima obiteljskih kuća, Horvat je jasno obrazlagao arhitektonske postulate „zemljaša” koji su pokušavali utjecati na širu javnost, i to ne grandioznošću i skupocim svojih projekata i izvedbi, već estetikom i funkcionalizmom po mjeri čovjeka. „Prava arhitektura” stvarana po jednakom principu, bilo da se radilo o najvećim ili najmanjim investicijama, bila je arhitektura maloga čovjeka, stvarana po njemu i za njega.

ZAKLJUČAK

CONCLUSION

O arhitektima i arhitekturi udruženja „Zemlja” pisalo se u više navrata. Premda je Lavoslav Horvat uz Dragu Iblera bio prvi arhitekt angažiran u udruženju, njemu se, za razliku od drugih članova, pridavalo najmanje pozornosti. Za razliku od Iblera, Kauzlarica i Planica, o kojima je mnogo napisano, Horvat je na neki način ostao u sjeni iako je njegov doprinos udruženju i hrvatskoj međuratnoj arhitekturi neupitan. Svojim izlaganim radovima, njih ukupno deset poznatih, na četirima izložbama udruženja Horvat se neprijeporno uvrstio među vodeće hrvatske arhitekture – pregoce moderne arhitekture, oslobođene opterećenja prošlosti kojom se nastojalo udovoljiti stvarnim društvenim potrebama. Zahvaljujući takvom stajalištu, arhitektura „zemljaša” postala je prepoznatljiva, bilo da se radilo o arhitekturi javnih zgrada ili arhitekturi obiteljskih kuća. Horvatovo „zemljaško” razdoblje od 1931. do 1935. godine preklapalo se s dijelom njegova života provedenim u Splitu i zasigurno je razlogom što je najveći broj izlaganih radova predstavljao baš taj „splitki” dio njegova opusa.

Na Horvatovim izlaganim projektima – od OUZOR-a u Beogradu i Banske palače u Novom Sadu, preko splitskih realizacija do ko-autorskih natječaja sa Stjepanom Planićem za Državnu štampariju u Beogradu i Planinarski dom na Sljemenu – možemo bez teškoća pratiti proces pročišćavanja arhitektonskih oblika od reminiscencija prošlosti. Već projektom Banovinske bolnice Horvat u cijelosti preuzima suvremeni arhitektonski koncept funkcionalnosti i estetike moderne arhitekture. Koristeći se suvremenom građevinskom tehnologijom svoga doba, uz primjenu regionalnih, tradicionalnih materijala i elemente arhitekture, Horvat je probleme moderne arhitekture rješavao na prepoznatljiv način, a zahvaljujući svojem istancanom senzibilitetu – znao je arhitekturi precizno odrediti „oblik i mjesto”. Istodobno, Horvata valja ubrojiti i među one malobrojne pojedince koji su imali prigode i realizirati velik broj projekata, što je u ono doba bila više iznimka nego pravilo.

Rezultati izloženoga znanstvenog istraživanja upućuju na vrijednost cjelovite analize djelovanja Lavoslava Horvata, čemu se želimo posvetiti u daljnjem radu.

LITERATURA

BIBLIOGRAPHY

- BIONDIĆ, Lj. (2000.), *Nastanak i razvoj arhitektonskog fakulteta. Arhitektonski odjel Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu (1926.-1942.)*, u: Arhitektonski fakultet, 1919./1920.-1999./2000., Osamdeset godina izobrazbe arhitekata u Hrvatskoj: 19-20, Zagreb
- BRAJEVIĆ, V. (1932.a), *Za suvremenu ili klasičnu Dalmaciju?*, „Novo doba”, 15 (128, 4.6.): 2-3, Split
- BRAJEVIĆ, V. (1932.b), *Za suvremenu ili klasičnu Dalmaciju?, Slučaj g.arh. Dobrovića koji ne uspijeva da se plasira u Dalmaciji*, „Novo doba”, 15 (281, 3.12.): 1-3, Split
- BRAJEVIĆ, V. (1933.), *Dakle se ne radi o arhitekturi Dalmacije, nego o izgradnji Bačvica*, „Novo doba”, 16 (5, 7.1.): 1-2, Split
- ČORAK, Ž. (1971.), *Arhitektura*, u: Kritička retrospektiva „Zemlja” (katalog izložbe): 139-164, Zagreb
- ČORAK, Ž. (1981.), *U funkciji znaka, Drago Ibler i hrvatska arhitektura između dva rata*, Društvo povjesničara umjetnosti, Zagreb
- ČORAK, Ž. (1987.), *Grupa „Zemlja” i hrvatska arhitektura između dva rata*, „Arhitektura”, 40 (200-203): 53-57, Zagreb
- ESPE (1931.), *Arhitektura na izložbi „Zemlje”, Otvorenje 13. ovog mjeseca u Umjetničkom paviljonu u 11 sati*, „Novosti”, 25 (253, 13.09.): 27, Zagreb
- FR., I. (1932.), *Izložba skupine „Zemlja”, Povodom nedavne izložbe u Umjetničkom paviljonu*, „Narodne novine”, 98 (297, 29.12.): 5, Zagreb
- GABRIJEL, M. (1932.), *Vjesnici nove umjetnosti, Prigodom izložbe „Zemlje” u Umjetničkom paviljonu*, „Ilustrovani dnevnik Danica”, 64 (18.11.): 3-4, Zagreb
- HANIČAR, I. (2003.), *Popis projekata*, u: Stjepan Planić 1900.-1980., Iz arhive arhitekta (katalog izložbe): 88-144, Zagreb
- IBLER, D. (1939.), *Jury i arhitektonski natječaji*, „Pečat”, 1 (1-2): 109-118, Zagreb
- JURIĆ, Z. (2000.), *Nastanak i razvoj Arhitektonskog fakulteta, Skolovanje arhitekata i graditelja prije osnivanja Tehničke visoke škole (do 1919. godine)*, u: Arhitektonski fakultet, 1919./1920.-1999./2000., Osamdeset godina izobrazbe arhitekata u Hrvatskoj: 13-16, Zagreb
- K., Z. (1933.), *Uz izložbu „Zemlje”, „Tehnički list”*, 15 (1): 1, Zagreb
- KECKEMET, D. (1989.-91.), *Stambena arhitektura u Splitu u razdoblju između dva svjetska rata*, „Arhitektura”, 42-44 (208-210): 27-27, Zagreb
- KOREN, L. (1933.), *Izložba „Zemlje”, „Kultura”, 1 (1): 6-10, Zagreb*
- LASLO, A. (1984.-85.), *Rudolf Lubynski, prilog definiciji stambenog tipa*, „Arhitektura”, 37-38 (189-195): 169-197, Zagreb

18. LASLO, A. (1987.), *Zagrebacka arhitektura 30-ih, Vodić*, „Arhitektura”, 40 (200-203): 97-112, Zagreb
19. M.A. (1933.), *Nova Državna štamparija biće podignuta na Kalenica gumnu*, „Politika”, 30 (8959, 23.4.): 7, Beograd
20. MAKSIMOVIĆ, B. (1931.), *Prva izložba savremene jugoslovenske arhitekture*, „Politika”, 28 (8188, 22.2.): 5, Beograd
21. MIŠE, J. (1933.), *Izložba „Zemlje”*, „Hrvatska revija”, 6 (2): 116-119, Zagreb
22. MUTNIAKOVIC, A. (1959.), *Arhitekti u „Zemlji”, „Čovjek i prostor”*, 6 (90): 7, Zagreb
23. NOVINA, A. (2004.), *Škola za arhitekturu na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu-Iblerova škola arhitekture*, „Peristil”, 47: 135-144, Zagreb
24. PETRIK, M. (1938.), *Javni natjecaji*, „VPS”, 4 (11): 572-577, Zagreb
25. PLANIĆ, S. i TOMASEVIĆ, E. (1930.), *Katalog graditeljske izložbe za vrijeme međunarodnog kongresa graditelja u Zagrebu*, Zaklada Tiskare Narodnih Novina: 13, 25, Zagreb
26. PLANIĆ, S. (1932.), *Problemi savremene arhitekture*, Zagreb
27. PLANIĆ, S. (1936.), *Dva pisma o stanovanju*, u: *Priručnik kućevlasnika*, Oblasni odbor ratnih invalida u Zagrebu: 3-34, Zagreb
28. POLAK, N. (1991.), *Interview: Kultura prostora, Razgovor s arhitektom Nevenom Segvicem*, „Čovjek i prostor”, 33 (1-2): 13-16, Zagreb
29. PREMIERL, T. (1971.), *Nagrade „Vladimir Nazor” za životno djelo*, „Čovjek i prostor”, 18 (222): 21, Zagreb
30. PREMIERL, T. (1976.), *Pobjeda moderne*, „Arhitektura”, 30 (156-157): 48-49, Zagreb
31. PREMIERL, T. (1979.), *Arhitektonska i društvena avangarda*, *Arhitekti u „Zemlji”*, „Čovjek i prostor”, 26 (315-316): 30-31, Zagreb
32. PREMIERL, T. (1989.), *In memoriam. Lavoslav Horvat 1901-1989*, „Čovjek i prostor”, 36 (11-12): 4, Zagreb
33. PREMIERL, T. (1990.), *Hrvatska moderna arhitektura između dva rata, Nova tradicija*, Zagreb
34. PREMIERL, T. (1996.), *Komentari*, u: *Pre tisak-Problemi savremene arhitekture*, Nakladništvo udruženja hrvatskih arhitekata: 272-289, Zagreb
35. PREMIERL, T. (2002.), *Lavoslav Horvat*, u: *Hrvatski bibliografski leksikon*, V. [ur. MACAN, T.], Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”: 646-647, Zagreb
36. RADOVIĆ-MAHEČIĆ, D. (1999.), *Slavko Löwy su stvaratelj hrvatske moderne arhitekture tridesetih godina*, Zagreb
37. RADOVIĆ-MAHEČIĆ, D. (2003.), *Treba znati...o arhitektu Stjepanu Planiću*, u: *Stjepan Planić 1900.-1980., Iz arhive arhitekta* (katalog izložbe): 29-55, Zagreb
38. REBERSKI, I. (1971.), *Dokumentacija, kronologija, bibliografija, biografije*, u: *Kritička retrospektiva „Zemlja”* (katalog izložbe): 187-222, Zagreb
39. ŠEGVIĆ, N. (1952.), *Arhitektonska „moderna” u Hrvatskoj*, „Republika”, 8 (3): 179-185, Zagreb
40. ŠEGVIĆ, N. (1955.), *Predgovor*, u: Richards, J.M. (1955.), *Moderna arhitektura*, Mladost, Zagreb
41. ŠEGVIĆ, N. (1981.), *Arhitektonska škola Drage Iblera*, „Čovjek i prostor”, 29 (6): 13, Zagreb
42. ŠEGVIĆ, N. (1987.), *Prilozi za definiranje pojma zagrebacka arhitektonska škola*, „Arhitektura”, 40 (1-4) 200-203: 12-20, Zagreb
43. ŠIROLA, BO., ŠIROLA, BR., PRESTINI, V. (1933.), *Državna srednja tehnička škola u Zagrebu 1892./3.-1932./3., Spomen-izvještaj o 40-godišnjici škole*, Državna srednja tehnička škola i Udruženje graditelja Kraljevine Jugoslavije, Zagreb
44. TIJAK, D. (1933.), *Izložba „Zemlje”*, „Knjizevnik”, 6 (1): 35-37, Zagreb
45. TUŠEK, D. (1994.), *Arhitektonski natjecaji u Splitu 1918.-1941.*, Društvo arhitekata Splita, Split
46. Uredništvo (1933.), *Na izložbi „Zemlje”*, „Knjizevnik”, 6 (1): 37-38, Zagreb
47. *** (1922.), *Pravila za raspisivanje natjecaja (utakmica) u oblasti arhitekture i inženjerstva*, „Tehnički list”, 4 (1-2): 6-11, Zagreb
48. *** (1929.), *Izložba udruženja umjetnika „Zemlja”* (katalog izložbe), Zaklada Tiskare Narodnih Novina, Zagreb
49. *** (1930.a), *Natjecaj za izradu idejnih skica za Bansku palatu u Novom Sadu*, „Politika”, 27 (7876, 7.4.): 16, Beograd
50. *** (1930.b), *Nagrađeni planovi za Bansku palatu u Novom Sadu*, „Politika”, 27 (7953, 29.6.): 12, Beograd
51. *** (1931.a), *Katalog izložbe udruženja umjetnika „Zemlja”* (katalog izložbe), Zaklada Tiskare Narodnih Novina, Zagreb
52. *** (1931.b), *Idejne skice za Umjetnički dom*, „Jutarnji list”, 20 (6828, 5.2.): 6, Zagreb
53. *** (1932.a), *Zemlja od 4. XII.-20.XII.* (katalog izložbe), Zaklada Tiskare Narodnih Novina, Zagreb
54. *** (1932.b), *Predavanje na izložbi „Zemlje”*, „Jutarnji list”, 21 (7492, 7.12.): 8, Zagreb
55. *** (1932.c), *Izložba „Zemlje” u Umjetničkom paviljonu, Od 4. XII. do 20. XII.*, „Novosti”, 26 (340, 9.12.): 8, Zagreb
56. *** (1932.d), *Popis članova udruženja graditelja kraljevine Jugoslavije, Sekcije Zagreb*, u: Planić, S. (1932.), *Problemi savremene arhitekture*: 71, Zagreb
57. *** (1933.), *Idejne skice za državnu štampariju*, „Politika”, 30 (9067, 12.8.): 5, Beograd
58. *** (1934.a), *V. Izložba udruženja umjetnika Zemlja* (katalog izložbe), Zaklada Tiskare Narodnih Novina, Zagreb
59. *** (1934.b), *Rezultat natjecaja za idejnu osnovu doma Hrv. planinarskog društva na Medvednici*, „Građevinski vjesnik”, 3 (8): 124, Zagreb
60. *** (1934.c), *Za tri dana mora biti gotova skica za planinarski dom na Sljemenu*, „Novosti”, 28 (234, 26.8.): 6, Zagreb
61. *** (1934.d), *Danas se polaže temeljni kamen novog planinarskog doma na Sljemenu*, „Jutarnji list”, 23 (8129, 16.9.): 7, Zagreb
62. *** (1935.a), *Udruženje umjetnika Zemlja* (katalog izložbe), Zaklada Tiskare Narodnih Novina, Zagreb
63. *** (1935.b), *Likvidirana je velika afera među arhitektima*, „Jutarnji list”, 24 (8576, 11.12.): 9, Zagreb
64. *** (1938.), *Pravilnik o obavljanju konkursa za izradu idejnih skica za javne građevine i o pravima učesnika*, u: Tušek, D. (1994.), *Arhitektonski natjecaji u Splitu 1918.-1941.*, 195-203, Split
65. *** (1991.), *Lavoslav Horvat*, u: *Arhitekti članovi Jugoslavenske akademije*, Rad HAZU, knjiga 437: 68-73, Zagreb

IZVORI SOURCES

DOKUMENTACIJSKI IZVORI

DOCUMENT SOURCES

1. HMA-HAZU-LH – Hrvatski muzej arhitekture Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, osobni fond L. Horvata
2. IPU-SP – Institut za povijest umjetnosti, arhiva arhitekta Stjepana Planića

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

- Sl. 1. IPU-SP
- Sl. 2. HMA-HAZU-LH
- Sl. 3. ŠIROLA, ŠIROLA, PRESTINI, 1933: 142
- Sl. 4. HMA-HAZU-LH
- Sl. 5. HMA-HAZU-LH
- Sl. 6. PLANIĆ, 1936: 25
- Sl. 7. Arhiva autora
- Sl. 8. Arhiva autora
- Sl. 9. HMA-HAZU-LH
- Sl. 10. IPU-SP

SAŽETAK

SUMMARY

ARCHITECT LAVOSLAV HORVAT AND „ASSOCIATION OF ARTISTS ZEMLJA”

In 1926 Lavoslav Horvat was one of the first five students of the School of Architecture at the Royal Academy of Art. Three out of the first five students of the so-called „Ibler's school” later joined the Association of Artists „Zemlja” whose professional activities in architecture significantly increased in the early 1930s. Besides Ibler, the members of the Association later became the architects Lavoslav Horvat, Mladen Kauzlaric and Stjepan Planic together with Drago Galic as a guest member.

Most of the future participants in exhibitions organized by the Association were recruited from Ibler's School of Architecture. It was attended primarily by the experienced builders who used to take part in design and competitions already in their student days.

During his studies L. Horvat became friends with Stjepan Planic and the two used to collaborate in a great number of projects of which some were exhibited by „Zemlja” Association.

The First and Second exhibitions were entirely devoted to Drago Ibler. Lavoslav Horvat and four guest architects exhibited their projects on the Third exhibition. The Fourth exhibition presented the projects of the Association's members Lavoslav Horvat, Mladen Kauzlaric and Stjepan Planic. Due to various social and political circumstances the membership structure of the Association changed over time. Few architects in the beginning later outnumbered other members.

During six years of its active existence the Association organized six exhibitions in Zagreb, Paris and Belgrade and Sofia. In addition to holding their own exhibitions, the members also used to participate in other major exhibitions both at home and abroad. Moreover, they collaborated in the book „Issues in Contemporary Architecture” published in 1932.

However, their projects presented on exhibitions were just a segment of a broad range of their professional activities. Most of their projects were actually competition entries from important architectural competitions that were launched in the 1930s. Certain projects were repeatedly presented on many exhibitions which was a common practice followed by most architects particularly in cases when competitions were launched for particular projects or these projects were executed.

Lavoslav Horvat presented ten projects on four Association's exhibitions. This earned him a reputation as one of the leading Croatian architects, one of the pioneers of modern aesthetics and who, in an effort to break with the past, wanted to meet current social needs. Owing to this, the Association members' architecture became easily recognizable both in case of public buildings as well as single-family houses.

During the period of Horvat's active engagement as a member of the Association (between 1931 and 1935) he was living in Split – a fact that certainly had a great impact on his career. This was probably the reason why most of his exhibited projects were marked by his „Split” period.

The Third exhibition (i.e. the first Association's exhibition where he participated) included Horvat's working design of the following projects: Banovina Hospital in Split, the District Office for Safety at Work in Belgrade and the competition project of Banska palaca (Governor's Palace) in Novi Sad. This occasion probably initiated a collaboration between the architects in Stjepan Planic's book „Issues in Contemporary Architecture” in which Horvat presented his projects.

The Fourth exhibition presented his projects for the urban development of Bacvice as well as three single-family houses in Split: Culic, Cicin-Sain and Kor-

laet. All of his projects shown here were located on the eastern periphery of Split, in the green coastal strip between Bacvice, Firule and Zenta.

His single-family house design was mostly characterized by a recognizable blend of regional and modern architectural elements thus leaving his stamp on this elitist residential area of the town.

His fifth exhibition included three individual projects as well as the one made in collaboration with Stjepan Planic. It was the building of the State Printing House in Belgrade. His individual projects focused on a big competition project of the hotel on the western Split waterfront as well as the projects of two villas in Split.

His sixth and last exhibition showed two projects: the State Hospital in Split presented earlier on the Third exhibition and one single-family house in Split. The project of the Climbers' lodge on Sljeme was made in collaboration with Stjepan Planic.

All these projects show Horvat's intention to purify the architectural forms from the traces of the past. He is one of the few architects of the period who had an opportunity to see most of his projects executed which was more an exception than a rule in those days.

Horvat's immersion in modern architecture centering around functionality and aesthetics was already evident in his project of Banovina Hospital thus proving that he made a major contribution to the adoption and promotion of modern architectural concepts in this region during the 1930s.

The evaluation of this segment of Lavoslav Horvat's work, which has never been sufficiently researched in comparison with the works of other Association members, may certainly contribute to a better understanding of that significant period in the history of Croatian architecture.

ZRINKA PALADINO

BIOGRAFIJA

BIOGRAPHY

ZRINKA PALADINO, dipl.ing.arh., rođena je 1972. godine u Splitu. Diplomirala je 1997. godine na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Zaposlena je kao stručna suradnica u Odjelu za istraživanje i planiranje Gradskoga zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu. Na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu upisana je na doktorski studij. Kao vanjska suradnica Hrvatskoga muzeja arhitekture HAZU u Zagrebu radi na poslovima uređenja osobnoga arhivskog fonda arhitekta Lavoslava Horvata.

ZRINKA PALADINO, Dipl.Eng.Arch., born 1972 in Split. In 1997 she graduated from the Faculty of Architecture of the University of Zagreb. She is employed as an expert associate in the Department of Research and Planning of the City Institute for Protection of Cultural Monuments and Nature in Zagreb. She is enrolled in the Ph.D. Program in the Department of Art History of the Faculty of Philosophy. As outsourcing associate of the Croatian Museum of Architecture in Zagreb she works on the systematization of Lavoslav Horvat's personal archives.